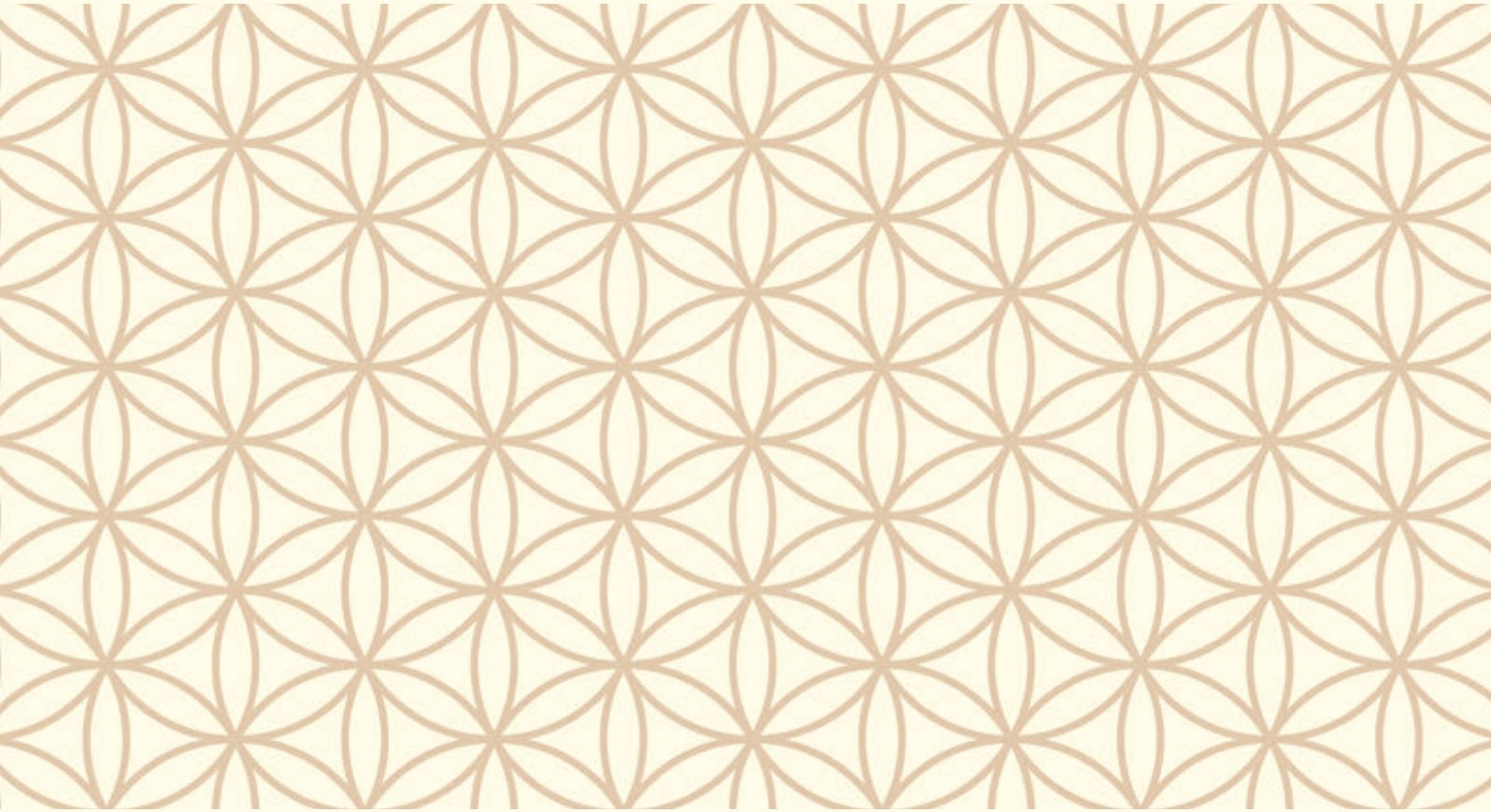

Η ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ της
ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΕΝΟΣ ΑΠΙΟΣΤΑΤΗ
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Lonnie D. Kliever, Διδάκτορας Φιλοσοφίας
Καθηγητής Θρησκευτικών Σπουδών
Νότιο Πανεπιστήμιο Μεθοδιστών
Ντάλας, Τέξας, Η.Π.Α.
24 Ιανουαρίου 1995

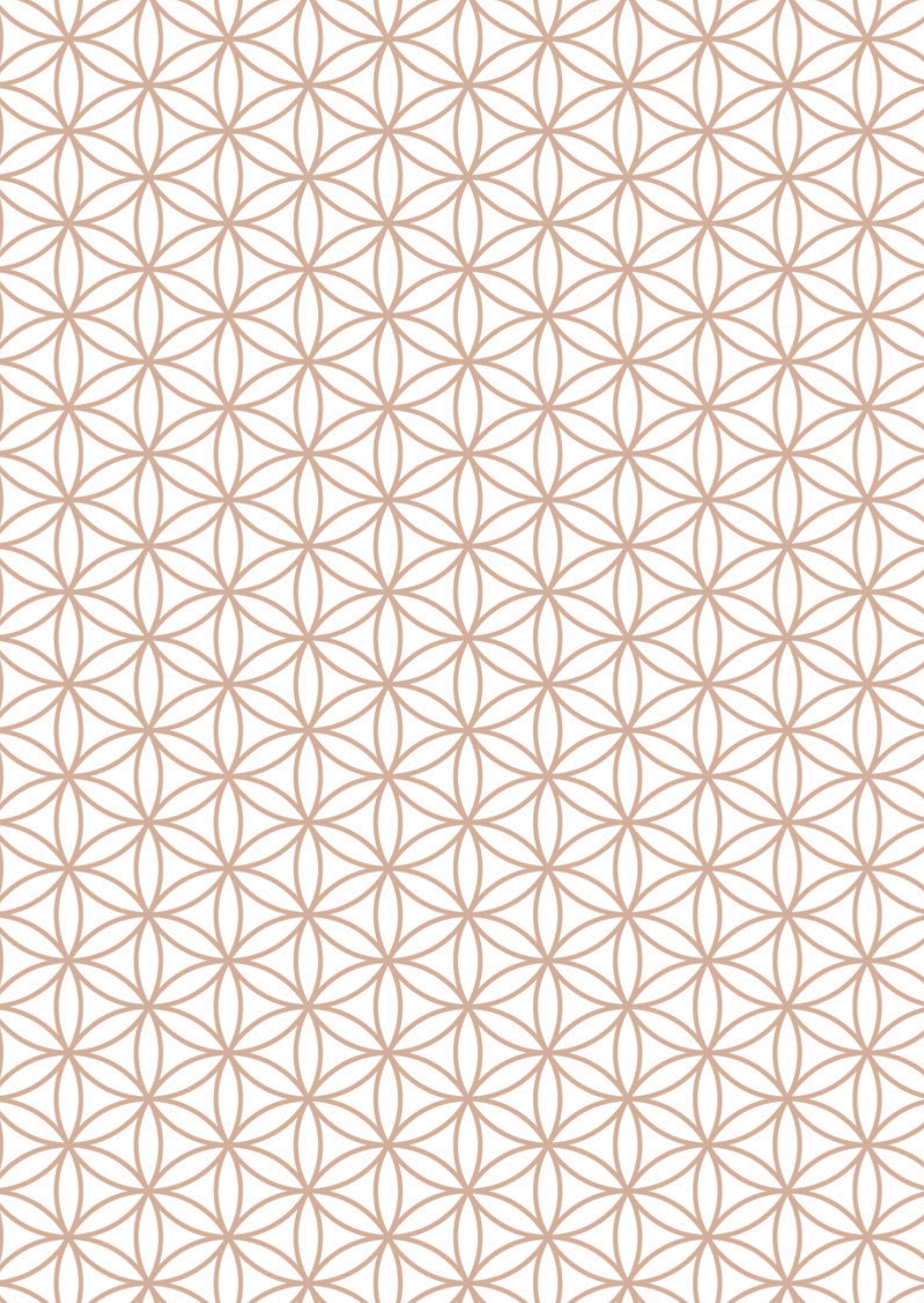

Η ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ της
ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΕΝΟΣ ΑΠΟΣΤΑΤΗ
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

Η ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ ΤΗΣ ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΕΝΟΣ ΑΠΟΣΤΑΤΗ
ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I.	Επαγγελματικό Υπόβαθρο	1
II.	Ανάθεση	2
III.	Η Αποστασία στο Παρελθόν	4
	III.I. Η Αποστασία στον Ελληνιστικό Ιουδαϊσμό	4
	III.II. Η Αποστασία στις Παγανιστικές Θρησκείες	5
	III.III. Η Αποστασία στη Χριστιανική Εκκλησία	5
IV.	Η Αποστασία στο Παρόν	7
	IV.I. Είδη Αποχωρήσεων	7
	IV.II. Τακτικές Επανένταξης	10
V.	Συμπεράσματα	11

Lonnie D. Kliever, Διδάκτορας Φιλοσοφίας
Καθηγητής Θρησκευτικών Σπουδών
Νότιο Πανεπιστήμιο Μεθοδιστών
Ντάλας, Τέξας, Η.Π.Α.
24 Ιανουαρίου 1995

Η ΑΞΙΟΠΙΣΤΙΑ της ΜΑΡΤΥΡΙΑΣ ΕΝΟΣ ΑΠΟΣΤΑΤΗ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ

I. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Απέκτησα πτυχίο Ψυχολογίας με βαθμό *λίαν καλώς* από το Πανεπιστήμιο Χάρντιν-Σίμονς το 1955. Ολοκλήρωσα το μεταπτυχιακό μου στη Θεολογία με τον βαθμό *καλώς* στη Θεολογική Σχολή της Νέας Υόρκης το 1959. Έλαβα διδακτορικό με θέμα τη θρησκεία και τη φιλοσοφία από το Πανεπιστήμιο Ντιουκ το 1963.

Προηγουμένως ήμουν πλήρους απασχόλησης μέλος του διδακτικού προσωπικού της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Τέξας στο Ελ Πάσο από το 1962 έως το 1965, φτάνοντας στον βαθμό του Αναπληρωτή Καθηγητή, στο Τμήμα Θρησκειών στο Πανεπιστήμιο Τρίνιτι του Σαν Αντόνιο από το 1965 έως το 1969, στο Τμήμα Θρησκευτικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Ουίνδσορ του Οντάριο, στον Καναδά, από το 1969 έως το 1975, φτάνοντας στον βαθμό του Καθηγητή. Από το 1973, έχω διοριστεί Καθηγητής Θρησκευτικών Σπουδών στο Νότιο Πανεπιστήμιο Μεθοδιστών, υπηρετώντας ως πρόεδρος του Τμήματος Θρησκευτικών Σπουδών από το 1975 μέχρι το 1986 και από το 1993 μέχρι σήμερα.

Είμαι εδώ και καιρό αντάξιο μέλος της Αμερικανικής Ένωσης Καθηγητών Πανεπιστημίου, της Αμερικανικής Ακαδημίας Θρησκειών, της Ένωσης για την Επιστημονική Μελέτη της Θρησκείας, της Αμερικανικής Θεολογικής Ένωσης, της Καναδικής Ένωσης για τη Μελέτη των Θρησκειών, της Καναδικής Θεολογικής Ένωσης, του Συμβουλίου για τη Μελέτη

των Θρησκειών και έχω εθνικό γραφείο, έχω προεδρεύσει σε επαγγελματικές επιτροπές ή έχω υπηρετήσει σε συντακτικές επιτροπές στις περισσότερες απ' αυτές τις επαγγελματικές ενώσεις.

Είμαι φιλόσοφος της θρησκείας και του πολιτισμού με ειδική αρμοδιότητα στις θρησκείες της σύγχρονης εποχής. Ως τέτοιος, με απασχολεί πρωτίστως η αλλαγή των μορφών της θρησκευτικής πίστης και ασχολούμαι και με τα κύρια και με τα νεότερα θρησκευτικά κινήματα, στον βαθμό που αυτές οι παλιότερες και οι νεότερες θρησκείες ανταποκρίνονται στις προκλήσεις και αλλαγές της σύγχρονης ζωής. Διδάσκω τακτικά μια ποικιλία μαθημάτων σε φοιτητές και απόφοιτους σχετικά με τη συγκριτική, φιλοσοφική και κοινωνική επιστημονική μελέτη των θρησκειών στο Νότιο Πανεπιστήμιο Μεθοδιστών. Επίσης, συνεχίζω ένα διαρκές πρόγραμμα ακαδημαϊκών ερευνών και εκδόσεων στον τομέα της εξειδίκευσής μου, έχοντας εκδώσει πέντε βιβλία που ασχολούνται με τη σύγχρονη θρησκευτική σκέψη με τίτλο *Ριζοσπαστικός Χριστιανισμός* (1968), *Χ. Ρίτσαρντ Νίμπουρ* (1977), *Το Διαλυμένο Φάσμα* (1981), *Ο Τρομερός Πράος: Δοκίμια για τη Θρησκεία και την Επανάσταση* (1987) και *Η υπόθεση Νταξ: Δοκίμια στην Ιατρική Ηθική και την Ανθρώπινη Σημασία* (1989), καθώς και πολυάριθμα άρθρα σε κορυφαία ακαδημαϊκά περιοδικά, όπως *Η Θεολογική Αναθεώρηση του Χάρβαρντ*, *η Εφημερίδα της Θρησκείας*, *η Εφημερίδα της Αμερικανικής Ακαδημίας Θρησκειών*, *Μελέτες για τη Θρησκεία*, *Θρησκεία στη Ζωή*, *Αναθεώρηση Θρησκευτικών Μελετών* και *η Εφημερίδα για την Επιστημονική Μελέτη της Θρησκείας*.

Ως ειδικός σε σύγχρονες θρησκείες, έχω διεξάγει μια εκτεταμένη εμπειριστατωμένη μελέτη της Εκκλησίας της Σαηντολογίας. Έχω διαβάσει τα περισσότερα από τα κύρια θεωρητικά κείμενα που γράφτηκαν και δημοσιεύτηκαν από τον Λ. Ρον Χάμπαρντ, εξέτασα πολλά τεχνικά και διαχειριστικά δελτία προετοιμασμένα από τον Λ. Ρον Χάμπαρντ και τους διαχειριστικούς και εκκλησιαστικούς αξιωματούχους της Εκκλησίας και εξέτασα αντιπροσωπευτικά παραδείγματα των εγχειριδίων εκπαίδευσης που χρησιμοποιούνται από τους δασκάλους και τους μαθητές στα διάφορα μαθήματα που προσφέρονται από την Εκκλησία. Έχω επίσης διαβάσει έναν αριθμό από δημοσιογραφικές και ακαδημαϊκές μελέτες σχετικά με την Εκκλησία της Σαηντολογίας. Επιπλέον, έχω μιλήσει με Σαηντολόγους που ασκούν τη Σαηντολογία και επισκέφθηκα την Εκκλησία τους που βρίσκεται στην 46η Οδό και το Κέντρο Διασημοτήτων στην 82η Οδό Κέντρο Διασημοτήτων στη Νέα Υόρκη, τον Οργανισμό Υπηρεσιών Φλαγκ στο Κληαργουότερ της Φλόριντα και το Κέντρο Διασημοτήτων στο Ντάλας.

II. ΑΝΑΘΕΣΗ

Μου ζητήθηκε από την Εκκλησία της Σαηντολογίας να δώσω τη γνώμη μου, που είναι η γνώμη του ειδικού, για δύο ευρέα θέματα: (1) Τη συχνότητα εμφάνισης της αποστασίας στα

νέα θρησκευτικά κινήματα και (2) Την αξιοπιστία των εκτιμήσεων των αποστατών σχετικά με τις πρώην θρησκευτικές τους πεποιθήσεις και πρακτικές. Αυτά τα δύο ερωτήματα είναι ζωτικής σημασίας για την ορθή κατανόηση των καινούργιων θρησκευτικών κινήματων, γιατί τέτοιοι αποστάτες συχνά επιλέγονται ως αξιόπιστοι πληροφοριοδότες για τις πρώην πεποιθήσεις τους και πρακτικές στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, ακόμη και στις ακαδημαϊκές μελέτες σχετικά με τα μη παραδοσιακά θρησκευτικά κινήματα. Επιπλέον, ένας περιορισμένος αριθμός αποστατών έχει υποβάλει καταγγελίες για ζημιές, χρεώνοντας με διάφορους τρόπους τις πρώην θρησκευτικές τους κοινότητες με παραπλανητικές και δόλιες πρακτικές ή με σωματική και συναισθηματική πίεση. Με τη σειρά τους, αυτοί οι μεμονωμένοι διάδικοι πολλές φορές έχουν χρησιμοποιηθεί ως μάρτυρες που επέχουν θέση ειδικού σε άλλες υποθέσεις που εισήχθησαν στο δικαστήριο, είτε από κυβερνητικούς οργανισμούς είτε από εχθρικά διακείμενους, εναντίον καινούργιων θρησκειών.

Η ιδιαίτερη προσοχή που δίνεται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στους αποστάτες των καινούργιων θρησκευτικών κινήματων και στην προσφυγή τους στα δικαστήρια για τις υποτιθέμενες ζημιές που υπέστησαν στα χέρια της πρώην θρησκευτικής τους ομάδας περιλαμβάνει μια βαθιά αλλαγή στη στάση του κοινού προς τους αποστάτες και στη μεταχείρισή τους από το κοινό στον παρόντα αιώνα. Στο παρελθόν, τους αποστάτες τους καταδίκαζαν για την εγκατάλειψη της πίστης τους. Πράγματι, η τιμωρία εναντίον του αποστάτη από τη θρησκευτική ομάδα την οποία απέρριψε συχνά ενισχυόταν από την κρατική εξουσία. Αντιθέτως, τα τελευταία χρόνια ο αποστάτης είναι πιθανότερο να αναλάβει δράση εναντίον της θρησκευτικής ομάδας, μερικές φορές με την υποστήριξη του νόμου. Οι αποστάτες των καινούργιων θρησκευτικών κινήματων πολλές φορές θεωρούνται θύματα παρά αποστάτες λόγω των πολύ αρνητικών ιστοριών που λένε για το θρησκευτικό τους παρελθόν. Παραμένει ωστόσο το ερώτημα κατά πόσον αυτές οι περιγραφές των αποστατών είναι αξιόπιστες αναφορές σχετικά με τις θρησκευτικές οργανώσεις και δραστηριότητές τους στο παρελθόν.

Το ειδικό ενδιαφέρον της Εκκλησίας της Σαηεντολογίας για το θέμα της αξιοπιστίας των αποστατών βασίζεται στο γεγονός ότι ήταν ο στόχος «αποκαλύψεων» των μέσων ενημέρωσης που βασίστηκαν σε αποστάτες, καθώς και αγωγών. Εν όψει της πλήρους εξέτασης του θέματος η οποία ακολουθεί, είμαι πεπεισμένος λόγω της δικής μου επαγγελματικής εκπαίδευσης και ακαδημαϊκής έρευνας ότι ο αποστάτης δεν πρέπει να γίνεται *αβασάνιστα* αποδεκτός από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, την ακαδημαϊκή κοινότητα, το νομικό σύστημα ή τις δημόσιες υπηρεσίες ως αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης σχετικά με τα καινούργια θρησκευτικά κινήματα. Ο αποστάτης πρέπει πάντα να θεωρείται ως άτομο που είναι προδιατεθειμένο να κάνει μια προκατειλημμένη περιγραφή των θρησκευτικών πεποιθήσεων και πρακτικών των πρώην θρησκευτικών οργανώσεων και δραστηριοτήτων.

III. Η ΑΠΟΣΤΑΣΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Η λέξη «αποστασία» αρχικά σήμαινε εξέγερση ή απόσχιση. Η θρησκευτική της χρήση υποδηλώνει την εσκεμμένη εγκατάλειψη της θρησκείας. Η αποστασία συνδέεται στενά με την αίρεση, όπου η απόρριψη των ορθόδοξων πεποιθήσεων και πρακτικών για χάρη των ετερόδοξων πεποιθήσεων και πρακτικών εντός μιας συγκεκριμένης θρησκείας θεωρείται ότι αποτελεί κατηγορηματική άρνηση της αληθινής θρησκείας. Ως τέτοια, πρέπει να γίνει κατανοητό ότι η αποστασία είναι μάλλον δημόσιο παρά ιδιωτικό γεγονός. Η αποστασία δεν είναι θέμα ιδιωτικών θρησκευτικών αμφιβολιών ή θέμα λήξης των θρησκευτικών πρακτικών. Η αποστασία είναι μια δημόσια αποκήρυξη και αποδοκιμασία των θρησκευτικών πεποιθήσεων και πρακτικών που ακολουθούσε κάποιος στο παρελθόν. Ο αποστάτης πολλές φορές εγκαταλείπει μια θρησκεία για χάρη κάποιας άλλης, αλλά μπορεί και να αποκηρύξει τη θρησκεία στο σύνολό της.

III.1. Η ΑΠΟΣΤΑΣΙΑ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟ ΙΟΥΔΑΪΣΜΟ

Η εβραϊκή Βίβλος έντονα καταδικάζει την εθνική αποστασία των αρχαίων Ισραηλιτών, οι οποίοι ξανά και ξανά επανέρχονταν στην πολυθεϊστική θρησκεία και πολιτισμό απ' όπου αναδύθηκαν. Οι πρώτες όμως ενέργειες ατομικής αποστασίας συνέβησαν κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Αντιόχου του Επιφανούς (περίπου 175 – 164 π.Χ.), όταν πολλοί Εβραίοι εξαναγκάστηκαν από αυτόν τον ειδωλολάτρη αυτοκράτορα να αποκηρύξουν τη λατρεία του Θεού υπέρ των θεών των Ελλήνων. Το πάθος για τον ελληνιστικό πολιτισμό εισέβαλε σε μεγάλο βαθμό στην εβραϊκή θρησκεία και τον εβραϊκό πολιτισμό μέχρι την Επανάσταση των Μακκαβαίων, η οποία κατάφερε να επαναφέρει τον εβραϊκό νόμο και τον εβραϊκό εθνικισμό. Η αποστασία συνεχιζόταν πού και πού, αλλά αυτού του είδους η εγκατάλειψη του εβραϊκού νόμου συνάντησε τη σκληρότερη καταδίκη μέσα στην εβραϊκή κοινότητα.

Υπό τη ρωμαϊκή κυριαρχία, επιτρεπόταν στους Εβραίους να ασκούν ελεύθερα τη θρησκεία τους υπό τη συμβολική πολιτική κυριαρχία της εβραϊκής Τετραρχίας. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου άκμασαν αιρετικά κινήματα, κανένα εκ των οποίων δεν ήταν πιο ισχυρό από το χριστιανικό κίνημα, το οποίο τελικά διαχωρίστηκε τελείως από τον Ιουδαϊσμό. Αιρετικοί και χριστιανοί καταδικάζονταν ως αποστάτες. Επιπλέον, τέτοιου είδους αποστασία καταδικάστηκε από πολιτική, καθώς και από θρησκευτική άποψη, γιατί, μεταξύ των Εβραίων, η θρησκεία και η ιδιότητα του πολίτη ήταν συνυφασμένες. Η αποστασία θεωρήθηκε έγκλημα εναντίον της πολιτείας, καθώς και αμάρτημα εναντίον του Θεού. Του αποστάτη του αρνούνταν και τη σωτηρία και την ιδιότητα του πολίτη.

III.II. Η ΑΠΟΣΤΑΣΙΑ ΣΤΙΣ ΠΑΓΑΝΙΣΤΙΚΕΣ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ

Γενικά, η ιδέα της αποκλειστικότητας ήταν ξένη στην ελληνική και ρωμαϊκή θρησκεία, δεδομένης της πολυθεϊστικής τους φύσης. Οι παγανιστικές θρησκείες δεν έδιωχναν μέλη που ακολουθούσαν αντίπαλες θρησκευτικές παραδόσεις ή αντίπαλους φιλοσοφικούς κύκλους. Πολλές φορές όμως τους θεούς των παγανιστικών θρησκειών τους αναγνώριζαν επίσημα οι πολιτικές αρχές και τους ταύτιζαν με την ευημερία της πολιτείας. Σε τέτοιες περιπτώσεις, η εγκατάλειψη των θρησκειών που είχαν επικυρωθεί από πολιτική άποψη επέσυραν δημόσια κριτική, ακόμη δε και υποκινούμενες από την πολιτεία διώξεις. Στην Ελληνική Ανατολή, οι χριστιανοί κατηγορούνταν για αθεϊσμό γιατί απέρριπταν τους θεούς του λαού. Στη Λατινική Δύση, οι χριστιανοί κατηγορούνταν για την εγκατάλειψη της θρησκείας των προγόνων τους. Και στις δύο αυτές μορφές κατηγορίας, οι πρώτοι χριστιανοί που αρνούνταν να αποτίσουν φόρο τιμής στους θεούς της πολιτείας καταδικάζονταν και πολλές φορές διώκονταν για εξέγερση εναντίον του κράτους. Με λίγα λόγια, η αποστασία αποτελούσε πρόβλημα στην παγανιστική κοινωνία μόνο όταν απορρίπτονταν τα προγονικά έθιμα ή οι θεοί της πολιτείας.

III.III. Η ΑΠΟΣΤΑΣΙΑ ΣΤΗ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Πολλοί από τους πρώτους Εβραίους και παγανιστές που προσηλυτίστηκαν από τον Χριστιανισμό συνέχισαν να τηρούν το εβραϊκό τελετουργικό ή να συμμετέχουν σε παγανιστικές θρησκευτικές γιορτές. Στην αρχή, η επιμονή στην τήρηση των παλιών θρησκευτικών συνηθειών δε θεωρούνταν αποστασία. Η αποστασία έγινε ξεκάθαρο ζήτημα μόνο όταν η χριστιανική εκκλησία διαχωρίστηκε από την εβραϊκή και από τις μορφές του γνωστικισμού. Ήδη στην Καινή Διαθήκη, η αποστασία συνδέεται με τους ψεύτικους δασκάλους και προφήτες των οποίων η εμφάνιση θα σημάνει το προφητικό τέλος της εποχής. Κατά τους πρώτους αιώνες, η αποστασία ήταν σε μεγάλο βαθμό ένα εσωτερικό πρόβλημα, καθώς η ορθόδοξη χριστιανοσύνη διαχωρίστηκε από αιρετικά και σχισματικά κινήματα. Με τη μεταστροφή όμως του Κωνσταντίνου, η αποστασία έγινε αδίκημα κατά της πολιτείας το οποίο τιμωρείται από τον νόμο. Έτσι ξεκίνησε για περισσότερα από χίλια χρόνια η αμοιβαία συνεργασία μεταξύ Εκκλησίας και Κράτους. Το κράτος χρησιμοποιούσε τη δύναμη του ξίφους για την προστασία της Εκκλησίας από την αποστασία και η Εκκλησία χρησιμοποιούσε η δύναμη των γραφών για την προστασία του κράτους από την εξέγερση. Οι αποστάτες στερούνταν των πολιτικών, καθώς και των θρησκευτικών τους δικαιωμάτων.

Η ανοιχτή εγκατάλειψη του Χριστιανισμού ήταν σπάνια εκεί όπου ο δεσμός ανάμεσα στην Εκκλησία και το Κράτος ήταν ισχυρός, αλλά ακόμη και καλυμμένα αποστατικά κινήματα καταπιέζονταν ενεργά. Τα βασανιστήρια χρησιμοποιούνταν ελεύθερα για να αποσπαστούν ομολογίες και να ενθαρρυνθούν οι αναιρέσεις. Οι αποστάτες και οι σχισματικοί αφορίζονταν από την Εκκλησία και διώκονταν από το Κράτος.

Και στη χριστιανική ιστορία υπήρξε αποστασία σε μεγάλη κλίμακα. Το λεγόμενο «Μεγάλο Σχίσμα» ανάμεσα στην Ανατολική Ορθοδοξία και Δυτικό Καθολικισμό κατά τον 8ο αιώνα σηματοδότησε την πρώτη μεγάλη διαίρεση μέσα στη χριστιανοσύνη, με αποτέλεσμα τον αμοιβαίο αφορισμό. Ο Προτεσταντική Μεταρρύθμιση κατά τον 16ο αιώνα χώρισε ακόμη περισσότερο τους χριστιανούς. Κάθε θρησκευτική ομάδα ισχυριζόταν ότι έχει ξαναβρεί την αυθεντική πίστη και πρακτική της Εκκλησίας της Καινής Διαθήκης και ως εκ τούτου υποβίβαζαν τις αντίπαλες εκδοχές του Χριστιανισμού σε κατάσταση αποστασίας.

Επιπλέον, αυτές οι προτεσταντικές Εκκλησίες, που είχαν εδαφικό μονοπώλιο, χρησιμοποιούσαν τα όπλα του αφορισμού, που γινόταν με θρησκευτική εντολή, και των διώξεων, που είχαν πολιτική υποστήριξη, εναντίον των αντιπάλων διεκδικητών του αυθεντικού Χριστιανισμού. Μόνο με το τέλος των θρησκευτικών πολέμων και τη θέσπιση διαταγμάτων περί ανοχής σταμάτησε αυτού του είδους η ενεργή πολιτική καταπίεση της αποστασίας. Επίσημες και ανεπίσημες θρησκευτικές κυρώσεις ακόμη επιβάλλονταν, κυρώσεις που κυμαίνονταν από τον αφορισμό και την αποκλήρωση μέχρι την επίπληξη και την αποφυγή.

Όπως δείχνει αυτή η σύντομη επισκόπηση, η καταδίκη των αποστατών έχει υπηρετήσει ως «στρατηγική νομιμοποίησης» για όλες εκείνες τις θρησκείες στο παρελθόν που ισχυρίζονταν, αποκλείοντας όλες τις άλλες, ότι είναι η μόνη θρησκεία που διαθέτει την ορθή θρησκευτική πίστη και πρακτική. Σε χώρες ή εδάφη όπου η πολιτική αφοσίωση και η θρησκευτική πίστη συγχωνεύτηκαν, επιβάλλονταν εναντίον της αποστασίας νομικές και θρησκευτικές κυρώσεις. Στον αποστάτη στερούσαν και την ιδιότητα του πολίτη και τη σωτηρία. Ο αποστάτης, ως τέτοιος, θεωρούνταν διαδοσίας του ψεύδους και της ανηθικότητας που απειλούσαν την αγνότητα της θρησκευτικής κοινότητας και τη σταθερότητα του πολιτικού συστήματος.

Στον σύγχρονο κόσμο, η αποστασία καθίσταται όλο και λιγότερο πρόβλημα, γιατί οι θρησκευτικές παραδόσεις έχουν απαλύνει τους δογματικούς τους ισχυρισμούς και γιατί οι κοινωνίες των λαϊκών διαχωρίστηκαν από τη θρησκευτική υποστήριξη. Η αποδοχή του θρησκευτικού πλουραλισμού και η ιδιωτικοποίηση της θρησκευτικής πίστης σ' αυτόν τον αιώνα έχει απελευθερώσει σε μεγάλο βαθμό εκείνα τα άτομα που άλλαξαν τη θρησκεία τους από το νομικό και θρησκευτικό μίσος που προκαλεί ο αποστάτης. Για να είναι βέβαιη, η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία εξακολουθεί να διατηρεί το όπλο του αφορισμού, οι προτεστάντες φονταμενταλιστές επικρίνουν τους κινδύνους που μπορεί να προκαλέσει μια αίρεση και μερικές φορές κάποιες ευσεβείς οικογένειες μπορεί να αποκηρύξουν τα παιδιά τους που παντρεύονται έξω από την πίστη τους ή που ακολουθούν μια άλλη θρησκεία. Αυτές όμως οι κυρώσεις δε φέρουν το δημόσιο ή το ιδιωτικό βάρος που έφεραν κάποτε. Οι τελετουργικές πράξεις των θρησκευτικών δογματιστών είναι αυτές που έχουν χάσει την αναμφισβήτητη εξουσία στους πλουραλιστικούς και μη θρησκευτικούς πολιτισμούς.

IV. Η ΑΠΟΣΤΑΣΙΑ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ

Τα τελευταία τριάντα χρόνια, η αποστασία έγινε και πάλι θέμα που απασχολεί τον κόσμο δημόσια και ιδιωτικά, παρ' όλο που, όπως σημειώθηκε παραπάνω, η αντιμετώπιση των σημερινών αποστατών λίγη ομοιότητα έχει με το πώς θεωρούσαν τους αποστάτες στο παρελθόν. Από τη δεκαετία του 1960, μια ποικιλία από καινούργια θρησκευτικά κινήματα έχουν εμφανιστεί σε όλες τις σύγχρονες, δημοκρατικές κοινωνίες. Πολλά απ' αυτά τα μειονοτικά θρησκευτικά κινήματα έχουν «ολοκληρωτικές» απαιτήσεις από τα μέλη τους, υποστηρίζοντας την απόλυτη δέσμευση στις θρησκευτικές τους διδασκαλίες και την πλήρη αφοσίωση στη θρησκευτική τους κοινότητα. Άλλες καινούργιες θρησκείες δεν απαιτούν την πλήρη προσήλωση όλων των μελών τους στην κοινοτική τους ζωή και αποστολή, ωστόσο, απαιτούν αυστηρή τήρηση των δογματικών, ηθικών και τελετουργικών προτύπων. Σίγουρα όλες οι καινούργιες θρησκείες έχουν πιστεύω και πρακτικές που έρχονται σε αντίθεση με τις κυρίαρχες θρησκείες. Δεν αποτελεί έκπληξη, δεδομένων αυτών των αυστηρών απαιτήσεων, το γεγονός ότι κάποιιοι από αυτούς που εμπλέκονται σύντομα αποφασίζουν ότι ένα συγκεκριμένο θρησκευτικό κίνημα δεν είναι γι' αυτούς και φεύγουν. Η αποχώρησή τους συνήθως περνά απαρατήρητη γιατί τα περισσότερα από τα άτομα που εμπλέκονται, θεωρούν την προηγούμενή τους εμπειρία με θετικό τρόπο ως ένα ακόμη βήμα στο δικό τους πνευματικό ταξίδι.

Σε αντίθεση όμως με τα παραπάνω, ανάμεσα σε αυτούς που αποχωρούν εθελοντικά είναι μερικοί αποστάτες που έχουν αποκτήσει πολύ κακή φήμη με το να επιτίθενται δημόσια μέσω του τύπου και των δικαστηρίων στις πρώην θρησκευτικές τους οργανώσεις και δραστηριότητες. Τέτοιου είδους αποστάτες, ως καλοδεχούμενες πηγές πληροφοριών για το κοινό που έχει και περιέργεια και φόβο γι' αυτές τις άγνωστες καινούργιες θρησκείες, συχνά αντιμετωπίζονται ως *περιπτώσεις που προκαλούν μεγάλο ενδιαφέρον* παρά ως απόβλητοι της κοινωνίας. Αλλά, όπως θα δούμε παρακάτω, ούτε το πρώην μέλος που δείχνει ήσυχα την εκτίμησή του ούτε ο αποστάτης από ένα καινούργιο θρησκευτικό κίνημα που φωνάζει αναστατωμένος μπορεί να εκληφθεί ως αντικειμενικός και αξιόπιστος διερμηνέας του θρησκευτικού κινήματος στο οποίο ανήκε προηγουμένως.

IV.I. ΕΙΔΗ ΑΠΟΧΩΡΗΣΕΩΝ

Υπάρχει μια ευρέως διαδεδομένη εσφαλμένη αντίληψη στο ευρύ κοινό ότι μερικές αποχωρήσεις από καινούργια θρησκευτικά κινήματα είναι εκούσιες και θετικές εμπειρίες. Η εικόνα των καινούργιων θρησκειών ως πειθαρχημένων ομάδων που ελέγχουν τις σκέψεις και τις ενέργειες των μελών τους μέσω μιας ποικιλίας τεχνικών «ελέγχου του νου» είναι βαθιά ριζωμένη στη φαντασία του κοινού, χάρη στην προσκόλληση των μέσων μαζικής ενημέρωσης σε ιστορίες

τρόμου πρώην μελών και στην προπαγάνδα των ομάδων που αντιτίθενται στις «αιρέσεις». Ακόμη και πολλές από τις πρώτες ακαδημαϊκές περιγραφές των καινούργιων θρησκευτικών κινήματων διαιωνίζουν αυτή τη λαθεμένη αντίληψη, βασίζοντας τις μελέτες τους σχεδόν εξ ολοκλήρου σε αποστάτες που είχαν εγκαταλείψει διά της βίας τις προηγούμενες θρησκευτικές οργανώσεις τους είτε από καταναγκαστικό αποπρογραμματισμό ή ακούσια εισαγωγή τους σε νοσοκομείο. Ορισμένες όμως πρόσφατες ακαδημαϊκές μελέτες (π.χ. η μελέτη του Τζέιμς Α. Μπέκφορντ, *Αντιπαραθέσεις για τις Αιρέσεις: Η Κοινωνική Απόκριση στα Καινούργια Θρησκευτικά Κινήματα*, Λονδίνο: Εκδόσεις Τάβιστοκ, 1985 και η μελέτη του Στιούαρτ Α. Ράιτ, *Εγκατάλειψη Αιρέσεων: Η Δυναμική της αποστασίας*, Ουάσινγκτον: Ένωση για την Επιστημονική Μελέτη της Θρησκείας, 1987) έχουν καταδείξει ότι υπάρχουν δύο πολύ διαφορετικά είδη αποστασίας τα οποία, με τη σειρά τους, μπορούν να συσχετιστούν με δύο πολύ διαφορετικές αξιολογήσεις της αποστασίας από τα καινούργια θρησκευτικά κινήματα.

Μόνο μια μικρή μειονότητα των αποσκιρτήσεων από τα καινούργια θρησκευτικά κινήματα είναι αποτέλεσμα αναγκαστικής αποστασίας. Οι βίαιες προσπάθειες για να «σωθεί» ένα δεδομένο άτομο από ένα καινούργιο θρησκευτικό κίνημα πάντοτε ξεκινά από άσχετους με το κίνημα. Συγγενείς που αντιτίθενται στην εμπλοκή ενός ατόμου σε μια καινούργια θρησκεία έρχονται αντιμέτωποι με ένα διπλό πρόβλημα: για ποιο λόγο αυτό το άτομο ακολούθησε αυτή τη θρησκεία και με ποιον τρόπο αυτό το άτομο μπορεί να την εγκαταλείψει.

Η απάντηση στο πρώτο ερώτημα είναι η «πλύση εγκεφάλου» που, με τη σειρά της, δικαιολογεί τη λύση του «αποπρογραμματισμού» για το δεύτερο πρόβλημα. Το σενάριο της πλύσης εγκεφάλου «εξηγεί» πώς ένας που έχει προσηλυτιστεί σε μια νέα θρησκεία έρχεται και ενστερνίζεται και υπερασπίζεται αυτά που για τον άσχετο προς την καινούργια θρησκεία φαίνονται ότι είναι τόσο παράλογες πεποιθήσεις και πρακτικές. Το εν λόγω άτομο θεωρείται θύμα των διαφόρων ψυχολογικών και κοινωνιολογικών τεχνικών για τον έλεγχο του νου. Δεδομένων των ανωτέρω, το μόνο μέσο για τη διάσωση αυτού του ατόμου είναι μια δραματική μορφή παρέμβασης που θα απελευθερώσει το άτομο από τέτοια δεσμά. Η προσφυγή στη βίαιη απαγωγή και στον αποπρογραμματισμό ή στην έννομη κηδεμονία και στην εισαγωγή σε νοσοκομείο δικαιολογούνται ως τα αναγκαία μέσα για να σωθούν οι ακολουθούντες τις καινούργιες θρησκείες οι οποίοι έχουν παραπλανηθεί και χειραγωγηθεί. Με τη μία ή την άλλη μορφή, οι ισχυρισμοί για την πλύση εγκεφάλου και οι δικαιολογίες για τον αποπρογραμματισμό είναι οι βάσεις όλων αυτών των «επιχειρήσεων διάσωσης».

Τέτοιοι αναγκαστικοί αποστάτες έχουν βοηθήσει την ενθάρρυνση της αντιπαραθέσης που περιβάλλει τα καινούργια θρησκευτικά κινήματα, λόγω της μεγάλης ακροαματικότητας που τους παρέχουν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και οι δικαστικοί αγώνες εναντίον των πρώην

θρησκευτικών τους συντρόφων. Η διαθεσιμότητά τους ως «επιζώντες από τις αιρέσεις» τους κάνει καυτό θέμα προς συζήτηση για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, πράγμα το οποίο είναι συχνά η μόνη διαθέσιμη στο ευρύ κοινό πληροφόρηση σχετικά με τα καινούργια θρησκευτικά κινήματα. Σ' αυτό το στάδιο της διαδικασίας, η λογική σύνδεση ανάμεσα στην πλύση εγκεφάλου και αποπρογραμματισμό λειτουργεί αντίστροφα. Το ίδιο το γεγονός ότι η διαδικασία του αποπρογραμματισμού «φέρνει αποτέλεσμα» θεωρείται απόδειξη από τους ενδιαφερόμενους άσχετους προς την καινούργια θρησκεία, καθώς και από κάποια πρώην μέλη ότι το σενάριο της πλύσης εγκεφάλου είναι αληθινό. Η ξαφνική και ριζική αλλαγή στην πίστη τους και στη συμπεριφορά τους που προκαλείται από τον αποπρογραμματισμό θεωρείται σαφής απόδειξη ότι το άτομο που επανήλθε ήταν, στην πραγματικότητα, το θύμα μιας μοχθηρής θρησκείας, αν όχι ο φυλακισμένος της. Επιπλέον, το γεγονός ότι οι συγγενείς «πήραν πίσω τους αγαπημένους τους» τους παρακινεί να βοηθήσουν άλλους «να πάρουν τα παιδιά τους πίσω», με το να κάνουν γνωστή δημοσίως την ιστορία τους και με το να ενισχύουν τους οργανισμούς που είναι «κατά των αιρέσεων» οι οποίοι τους υποστήριξαν. Μ' αυτόν τον τρόπο, ένα μικρό ποσοστό αποστατών και οι «διασώστες» τους έχουν διαμορφώσει (ή, πιο σωστά, παραμορφώσει) την αντίληψη του κοινού για όλους τους αποστάτες των καινούργιων θρησκευτικών κινήματων.

Σε αντίθεση με την κοινή γνώμη, η συντριπτική πλειονότητα των αποσκιρτήσεων από καινούργια θρησκευτικά κινήματα είναι θέμα εκούσιας αποστασίας. Επιπλέον, η σαφής πλειονότητα αυτών που φεύγουν με τη δική τους ελεύθερη βούληση θα μιλήσουν με θετικά λόγια για ορισμένες πτυχές της παρελθούσας εμπειρίας τους. Πολλοί εκούσιοι αποστάτες, ενώ αναγνωρίζουν αμέσως τους τρόπους με τους οποίους ένα δεδομένο θρησκευτικό κίνημα δεν κατάφερε να εκπληρώσει τις προσωπικές τους προσδοκίες και τις πνευματικές τους ανάγκες, έχουν βρει τρόπους να διασώσουν κάποιες λυτρωτικές αξίες από τις προηγούμενες θρησκευτικές οργανώσεις και δραστηριότητες.

Υπάρχουν όμως κάποιοι εκούσιοι αποστάτες καινούργιων θρησκευτικών κινήματων που φεύγουν από τις πρώην θρησκευτικές τους οργανώσεις και δραστηριότητες νιώθοντας βαθιά πικρία γι' αυτές και ασκώντας τους σκληρή κριτική. Η δυναμική του χωρισμού από μια θρησκευτική ομάδα την οποία κάποτε αγαπούσαν είναι ανάλογη με έναν πικρό συζυγικό χωρισμό και διαζύγιο. Και ο γάμος και η θρησκεία απαιτούν ένα σημαντικό βαθμό δέσμευσης. Όσο μεγαλύτερη είναι η συμμετοχή τόσο πιο τραυματικός είναι ο χωρισμός. Όσο πιο μακρόχρονη είναι η δέσμευση τόσο πιο επείγουσα είναι η ανάγκη να κατηγορήσει κανείς τον άλλον για την αποτυχία της σχέσης. Τα πολύ παλιά και βαθιά αναμειγμένα μέλη των καινούργιων θρησκευτικών κινήματων που με τον καιρό απογοητεύτηκαν με τη θρησκεία τους συχνά ρίχνουν όλο το φταίξιμο στις πρώην θρησκευτικές τους οργανώσεις και δραστηριότητες. Θα μεγεθύνουν μικρά ελαττώματα και θα τα μετατρέψουν σε τεράστια δεινά. Μετατρέπουν προσωπικές απογοητεύσεις σε μοχθηρές προδοσίες. Θα πουν ακόμη και απίστευτα ψεύδη για να βλάψουν την πρώην θρησκεία τους. Δεν

αποτελεί έκπληξη ότι αυτοί οι αποστάτες καταφεύγουν πολλές φορές, μετά το γεγονός, στα ίδια σενάρια της πλύσης εγκεφάλου, τα οποία συνήθως επικαλούνται για να δικαιολογήσουν τη βίαιη απεμπλοκή από καινούργια θρησκευτικά κινήματα.

IV.II ΤΑΚΤΙΚΕΣ ΕΠΑΝΕΝΤΑΞΗΣ

Η απεμπλοκή από πρώην θρησκευτικές οργανώσεις και δραστηριότητες είναι μόνο η μισή διαδικασία της αποκήρυξης της πίστης σε κάποιο καινούργιο θρησκευτικό κίνημα. Ο αποστάτης, είτε εκούσιος είτε εξαναγκασμένος, αντιμετωπίζει τα πιο αξεπέραστα καθήκοντα που έχουν σχέση με την επιστροφή στην κυρίαρχη κουλτούρα και την ανασύνθεση νέας ταυτότητας και τρόπου σκέψης. Η επανείσοδος κάποιου ατόμου σπάνια σημαίνει απλώς την επιστροφή του στον προηγούμενο τρόπο ζωής και τρόπο σκέψης που είχε πριν γίνει μέλος ενός καινούργιου θρησκευτικού κινήματος. Ο «άσωτος υιός» επιστρέφει ως ένα διαφορετικό άτομο, φέρνοντας μια ολόκληρη σειρά εμπειριών που πρέπει με κάποιον τρόπο να εξηγηθούν και να ενσωματωθούν σε μια νέα ψυχολογική και κοινωνική κατάσταση. Αυτή η μετάβαση επηρεάζεται πολλές φορές από οικογενειακά συστήματα, κοινωνικά δίκτυα, θρησκευτικές ομάδες, εκπαιδευτικά ιδρύματα και οργανισμούς που μάχονται τις «αιρέσεις».. Δεν αποτελεί έκπληξη ότι η επιρροή αυτών των ομάδων διαμορφώνει βαθιά την ερμηνεία που δίνει ο αποστάτης των προηγούμενων θρησκευτικών του δραστηριοτήτων και οργανώσεων.

Οι αποστάτες, ανεξάρτητα από τον τρόπο της αποχώρησής τους, πρέπει να λάβουν υπόψη τόσο την προηγούμενη μεταστροφή τους σε ένα μη παραδοσιακό θρησκευτικό κίνημα όσο και τον μετέπειτα διαχωρισμό τους απ' αυτό. Συχνά λαμβάνουν τη αυτο-δικαιολόγηση που αναζητούν από οργανισμούς που αντιμάχονται τις «αιρέσεις» ή από φονταμενταλιστικές θρησκευτικές ομάδες. Και οι δύο περιπτώσεις τους παρέχουν εξηγήσεις ότι πρόκειται για πλύση εγκεφάλου για να δώσουν λογική εξήγηση και στην ξαφνική εισδοχή τους σε ένα καινούργιο θρησκευτικό κίνημα και στην εξίσου ξαφνική εγκατάλειψή του. Οι πληροφορίες που παρέχονται από αυτές τις ομάδες είναι συνήθως πολύ αρνητικές και έντονα μεροληπτικές εναντίον του οργανισμού που άφησαν πίσω τους. Πιο συγκεκριμένα, οι ομάδες αυτές τους παρέχουν μια κοινή γλώσσα για να λένε τις ιστορίες τους για τον πειρασμό και την απελευθέρωση. Πολυάριθμοι κοινωνικοί επιστήμονες έχουν επισημάνει ότι αυτές οι βιογραφίες της «επιβίωσης από την αίρεση» είναι πολύ στιλιζαρισμένες αφηγήσεις που προδίδουν την επιρροή των δανεικών σεναρίων της αιχμαλωσίας και απελευθέρωσης: κάθε αφήγηση είναι μια προετοιμασμένη ιστορία κοινωνικής απομόνωσης, συναισθηματικής χειραγώγησης, στέρησης υλικών πραγμάτων, οικονομικής εκμετάλλευσης και υπνωτικού ελέγχου. Αυτές οι «ιστορίες ωμότητας» χρησιμεύουν τόσο για να υπάρξει δικαιολογία για τον μεμονωμένο αποστάτη όσο και για να κατηγορηθεί η καινούργια θρησκεία για παράλογη πίστη και ανήθικη συμπεριφορά. Επίσης, τροφοδοτούν και μορφοποιούν τη δημόσια αντίληψη

για τις καινούργιες θρησκείες ότι αποτελούν επικίνδυνη απειλή για τη θρησκευτική ελευθερία και τη δημόσια τάξη. Δεδομένης αυτής της αρνητικής δημοσιότητας, ακόμη και αυτοί οι αποστάτες που δεν εμπίπτουν στην άμεση επιρροή των οργανισμών που αντιτίθενται στις αιρέσεις ή των φονταμενταλιστικών θρησκευτικών ομάδων πολλές φορές επηρεάζονται από τις αρνητικές περιγραφές για τη θρησκεία την οποία έχουν εγκαταλείψει.

V. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παραπάνω ανάλυση δείχνει ξεκάθαρα ότι ενώ υπάρχει μια συγκεκριμένη συχνότητα αποστασίας από τα καινούργια θρησκευτικά κινήματα, η συντριπτική πλειονότητα των ανθρώπων που απεμπλέκονται από αυτές τις αντικομοφορμιστικές θρησκείες δεν τρέφουν καμία μόνιμη κακή πρόθεση για τις θρησκευτικές τους οργανώσεις και δραστηριότητες του παρελθόντος. Ενώ ειλικρινά αναγνωρίζουν τους λόγους για τους οποίους οι θρησκευτικές τους ανάγκες και ελπίδες διαψεύστηκαν, είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν κάποια θετική σημασία και αξία από τις εμπειρίες που απέκτησαν στο παρελθόν. Αντιθέτως, υπάρχει ένας πολύ μικρότερος αριθμός αποστατών που αφιερώνουν πολύ χρόνο στη δυσφήμιση, αν όχι στην καταστροφή, των θρησκευτικών κοινοτήτων οι οποίες κάποτε αξίωναν την αφοσίωσή τους. Στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτοί οι αποστάτες είτε είχαν διαχωριστεί από τη θρησκευτική τους κοινότητα διά της βίας μέσω της παρέμβασης μελών της οικογένειας και ομάδων κατά των αιρέσεων είτε σύντομα επηρεάστηκαν από τις ομάδες κατά των αιρέσεων και τα κείμενά τους, αφού πρώτα τα μέλη τους είχαν εκούσια αποστατήσει από μια καινούργια θρησκευτική ομάδα.

Είναι ξεκάθαρο ότι αυτοί οι αφοσιωμένοι και φανατικοί αντίπαλοι των καινούργιων θρησκειών παρουσιάζουν μια παραμορφωμένη εικόνα των νέων θρησκειών στο κοινό, στους κύκλους των λογίων και στα δικαστήρια εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι αμέσως διαθέσιμοι και έχουν μεγάλη προθυμία να καταθέσουν εναντίον των πρώην θρησκευτικών τους οργάνων και δραστηριοτήτων. Τέτοιου είδους αποστάτες ενεργούν πάντοτε βάσει ενός σεναρίου που δικαιολογεί τον εαυτό τους μεταθέτοντας την ευθύνη για τις πράξεις τους στη θρησκευτική ομάδα. Πράγματι, τα διάφορα σενάρια πλύσης εγκεφάλου, που τόσο συχνά τα επικαλούνται εναντίον των καινούργιων θρησκευτικών κινήματων, έχουν αποκηρυχθεί κατά τρόπο κατηγορηματικό από τους κοινωνικούς επιστήμονες και λόγιους που ασχολούνται με τις θρησκείες ως τίποτε περισσότερο από εσκεμμένες προσπάθειες να δυσφημίσουν τις πεποιθήσεις και τις πρακτικές των αντισυμβατικών θρησκειών στα μάτια των δημοσίων υπηρεσιών και της κοινής γνώμης. Τέτοιου είδους αποστάτες δύσκολα μπορούν να θεωρηθούν αξιόπιστοι πληροφοριοδότες από τους υπεύθυνους δημοσιογράφους, τους λόγιους ή τους δικαστικές. Ακόμη και οι αφηγήσεις

των εκούσιων αποστατών που δεν περιέχουν κακίες θα πρέπει να χρησιμοποιούνται με προσοχή, γιατί ερμηνεύουν τη θρησκευτικές εμπειρίες που είχαν στο παρελθόν με βάση τις σημερινές προσπάθειες να εδραιώσουν και πάλι τη δική τους ταυτότητα και αυτοεκτίμηση.

Με λίγα λόγια, έτσι όπως φαίνονται τα πράγματα, οι αποστάτες των καινούργιων θρησκειών δεν πληρούν τα πρότυπα της προσωπικής αντικειμενικότητας, της επαγγελματικής ικανότητας και της ενημερωμένης κατανόησης που απαιτείται από τους εξειδικευμένους μάρτυρες.

LONNIE D. KLIEVER

Ντάλας, Τέξας

24 Ιανουαρίου 1995